

Жарко ЂУРОВИЋ*

СРОДНОСТИ У ПОЕЗИЈИ ЈЕСЕЊИНА И ДУШАНА КОСТИЋА

Овај мој рад о назначеној теми има карактер импресије, а мање научне елаборације. Вјерујем да импресија може понекад бити од помоћи научној валоризацији пишчеве личности и дјела. Оправдање за овакав гест можете наћи у мојим поодмаклим годинама, и болести које се тешко свикавају на очекиване захтјеве прецизности и мјере у тумачењу оваквих и сличних тема.

Тако ћу свој рад, који сам именовао импресијом, почети једном веома занимљивом опаском. У октобру 1951. године одржано је на Филозофском факултету у Београду књижевно вече посвећено великом руском пјеснику Сергеју Јесењину. Организатор вечери био је студент Миливоје Јовановић, доцније угледни професор на Катедри за руски језик и књижевност, а у Одбору за припрему те вечери били су Миодраг Шијаковић, естетичар и полиглота и пјесник Брато Павловић.

Како сам тих дана у Студентском књижевном листу објавио пјесму о Јесењину, позвали су и мене да учествујем на поменутој вечери. Прочитана пјесма изазвала је код слушалаца одушевљење. Том и таквом расположењу доприносила је моја опаска да је ријеч о великом пјеснику велике Русије – Јесењину.

Милутин Голевић, пјесник и студент, тек што се вратио са Голог отока послје двије године робијања, задивљен је мојим гестом помињања Русије. О њој се, у тим годинама, могло говорити само у ружном контексту.

* Редовни члан ЦАНУ

Многи студенти који су присуствовали поменутој вечери, после пет прохујалих деценија, знали су изговорене стихове напамет. Иако њихов аутор, ја сам неке позаборављао.

Организаторе вечери и мене пресрела је група полицајаца у Кнез Михаиловој улици, тукући нас дрвеним палицама, и привела у оближњу станицу „на даљу физичку обраду”. Ја сам од свих најгоре прошао, јер сам провео на Ђавољем острву 1949–1950. годину. После је овога, рекао је један од батинаша, пружа ми се могућност да заборавим на Русију. Како је пјесник Слободан Марковић добро рецитовано руске пјеснице (Блока, Јесењина, Мајаковског), често сам ишао у чубурске кафане и са радешћу га слушао.

Постоје многе сродности међу руским пјесницима и пјесницима са јужнословенског простора. Зоговић посједује неке стваралачке сличности са Мајаковским. Сродност се не огледа само у сличности тематика него и у томе што оба писца његују и степеничасте стихове и што са сличним осјећањима пјевају о револуцији, човјеку, сјутрашњици.

Ја сам за свој рад одабрао сродности поезије Јесењина и Душана Костића, чије се биографије, посебно оне из младалачког доба, подударaju. Јесењин је био, у годинама пред Октобар, заокупљен заштитом радничких права, гестом и ријечју. Слична је ствар и са Костићем. Он је у годинама пред Други свјетски рат активно учествовао у напредном студентском покрету, прсимице насрћући на барикаде које је полиција „посијала” на више ризичних физичких тачака у Београду.

У то вријеме писао је чланке и пјесме са наглашеном социјалном тематиком, која је, често се говорило, пробудивала свијест радничке класе побуњеничким стиховима. Оба пјесника налазила су се у полицијским картотекама „као опасни елементи”.

Иако је ова тема захвална, веома је сложена. Треба многе ствари поткријепити. Не само кад се ради о сродности тематике него и о другим облицима стваралаштва: жанру, језику, пјесничком ритму... Како је Јесењин пјесник високих стваралачких досега, оставио је немали утицај, не само у својој земљи него и у другим земљама словенског поријекла: Србији, Црној Гори, Хрватској. Раде Драинац често је свој пјеснички дух ослањао на богатство Јесењинове поезије. Чак га је слиједио и у поступцима скандаличног карактера. И неки наслови њихових збирки имају сличну симболику – Јесењина *Исјовесѝ манїуѝа* а Драинчева *Бандиѝи или ѝесник*. Та сличност се заправо кретала до копије, не само по начину приступа теми него и по поетској артикулацији. Јесењин је извршио немали утицај и на хрватског пјесника Добришу Цесарића. Ви-

дови сродности видљиви су у пјесмама о љубави, алкохолу, пролазности. Примјена сродног интонацијског кода уочљива је и у пјесмама баладичне форме и израза. Јесењин је урастао у његову поезију и поезију других мишљу, спонтано изреченом мелодијом.

Много млађи од Јесењина (1895), Костић (1917) се може сматрати вјерним сљедбеником овог поете. И он је био страсно опсједнут мотивима сличног профила а и разорном меланхолијом и резигнацијом. Пјесници су у суштини резигнантни. Покушавају да растјерују мрак, да би придобили нешто од живописне ведрости. Па, ипак, мрак је јачег склопа и изразитије упорности. Јесењина и Костићева осјећања најчешће се преобликују у депресију.

Иако су ови пјесници одушевљени природом, селом и другим флорним дестинацијама, за трен се препусте расположењу сјетне тоналности. Слика виђеног пејзажа брзо нестане. Са њом нестане и раније осјећање ужитка.

Свака генерација носи свој сензибилитет. Испољава га свуда гдје може, а највише у пјесништву и музици. Јесењин је посједовао сензибилитет са дужним роком трајања. Њега су наредне генерације прихватале као свога пјесника. Ријеч је о поезији која не стари. Због тога су многи пјесници били у Јесењиновој сјенци. Плијенила их је непосредност и музикалност доживљајних токова и тонова.

Они који површно читају Јесењина, сматрају га рустикалцем. Наводно зато што експлоатише идиличне сеоске теме. Он такве теме мисаоно продубљује. Знана тема је нова ако је изнутра кристализована, ако је у њу убризган жељени серум имагинацијског фактора.

Иза наоко обичне тематике, слике неког предјела, људске навике, доживљаја села и слично, увијек се код Јесењина апострофира мистерија егзистенције. У Костићевим стиховима, преливена је благим лирским валером. Валером који срећно спаја звук и мисао у ткиво пјесме. Почесто са елементима драме и трагизма. Истина, они су код Костића слабијег интензитета и мање креативне моћи. У Костићевој поезији присутни су и утицаји неких међуратних чешких пјесника, али су Јесењинови изразитији. Нарочито на мисаоном мелодијском плану.

Трагизам је неизбјежан мотив. За њега је нужан посебан вид поимања свијета путем визијских палета и склоности. То се рефлексира на саму драму живота, а може бити производ генске шифре. Нећу погријешити ако кажем да су се, у примјеру ових пјесника, многе стваралачке одлике објединиле. Дејствују онако како их је унутрашњи диктат условио и транспоновао.

Субјект одређује врсту и снагу израза. Поставља се питање колико је допринио профилизацији стиха и његовој дубини. Код Јесењина је остварио високу скалу вриједности. Та скала код Костића је осјетно нижа, али са видним креацијским печатом. Осјећања подупиру употребу разноликих творачких апликација: ритам, симболи, слике, метафоре, риме и друго. Постоје и на томе сектору немале сродности.

Ако смо саздани да мислимо, саздани смо и да осјећамо. Спој ових одредница обезбјеђује пјесми да се формира на разним поларитетима, па и на релацији живот-смрт. Постале су важне главне константе евокацијских значења.

Занимљиво је истаћи да су пјесничка осјећања дубља ако су прожета неспокојством. Оно је код Костића тињајућег еха (збирка *Шлеј уморне воде* и *Како ће се ово звати*). Код Јесењина је наглашеније. Посебно у пјесмама из породичног окриља, завичаја и дјетињства. Призира се кроз најличнију рецепцијску ноту – деде, мајке, пса, друга, дома и слично. И Костић има пјесме са сличним темама и колоритом.

У Јесењиновој и Костићевој поезији идила постоји као стваран и фикцијски свијет. И фикција је свијет. Некад привлачнији од реалног свијета. Можда је идилично само оно за чим се чезне. Рекао бих да је то привид. Чежњу ови пјесници често сагледавају кроз оптику тамнине. И бола који неспутано кола у многим пјесмама. Па, ипак, брзи ритам живота не гаси свијећу наде, ако је има. Овдје незгаслу свијећу представљају успомене. Оне су богато посијане у поезији једног и другог аутора. На њима се темеље многи доживљајни свјетови. Највећма стичу карактер сумње. Изгледа да је сумња владар трауме. Ови пјесници не могу се замислити без њеног спонтано обликованог предочења. У неким пјесмама тег сумње је тежи од тега воље. Као оног дана кад је велики Сергеј окончачо живот о собна окна, пресјечених вена. Претходно написао пјесму опомињујуће садржине: *Довиђења, мој друже, довиђења...*

Овдје ћу експлицирати још једну опазицу. Пишући о свијету, поета не мисли на медиј уочишта. Њему немир врата отвара прибјежиште. Без радости. Има патње. Јесењина није хтјела заобићи. Колико год била горки облик спознаје. Опстојава тамо гдје депресија вуче трагичном крају.

Визија види даље од ока. Биће хрли за својим *хтјењем*, не питајући се хоће ли га наћи. Важно је да се тражи. Много је прилика да се хтјење потрло. Овим или оним узроком. Зато Монтењ каже да се не слика биће него прелаз. Прелаз у разне крвотоке драма, које се епилогизују трагичним узрочницима. Незадовољством или страхом. Мајаковски је

прокламовао вјеру у живот. Рекао бих као вид инструкције, која је била противтежа Јесењиновој поруци о животу као неизљечивој невољи, чија је жртва постао идеолошки вјерник Мајаковски, пјесник генијалног талента, аутор *Лијевој марша*.

И Јесењин је био октобриста. Човјек приклоњен врлини младосне побуне, увиђајући, у зрелој фази, да поред назначеног феномена, постоје и друге појавности, свјестан да је сагласја најтеже остварити у мноштву.

Понеко може да помисли да је Јесењина поезија описна. Да је више окренута природи, живом распореду боја, у простору, него визуелизацији тога простора. Мишљења сам да у тој визуелизацији није изостала вокацијска дубина. Природа се и у Костићевој поезији дубински спектрира. Нарочито ако је ријеч о завичајном простору, који зна да очара колоритним богатством. Такав је случај са антологијском пјесмом *Слеђена тишина Висийора* и неким другим.

Круг тема о природи и свему ономе што се веже за њу – сунце, мјесец и друге опсјене тамо доживљене, исказане су у дубљим пројекцијским визурама. Код Костића природа као да живи сама за себе, док код Јесењина је стално у дослуху са човјеком. Створена је у тој сфери уочљива зависност.

Уобичајена је ствар прожимања литература, посебно оних које на језичком плану имају својства сличности. То нас с разлогом упућује на непосреднији увид у оно што се у њима ствара. Нарочито руске која се именима и вриједним дјелима налази на самом врху свјетске љествице у 19. и 20. вијеку.

И Јесењин се налази у томе врху. Његову поезију одликује пуноћа лирског израза. Лијености бића супротставља се немир духа, а зна се да су та два феномена у раскораку. Ако нема *нелајде* – нема ни доживљајне пулсације. Зато је Русо био у праву кад је у њима открио подстицајну функцију.

Нећемо ли на тим релацијама наћи главне преокупације пјесника – Јесењина и Костића? Обојица су била обузета вихором душе који је одувijek расадник магновених свјетова, трагајући за могућим свјетовима.

Све до тачке смрти.

Дјело се послје само о себи брине, тражећи у томе чину властитост трајања. То ме је подстакло да у трену несанице сачиним пјесму, коју сам насловио:

ПЈЕСНИК И ТМИНА

Сергеју Јесењину

Међ завесама дима и у диму душе
 Живот си виноу у бол и мркине
 Присвојиле га речи које дижу и руше
 Побожни си власник полуделе тмине

Полуделе тмине без краја и почетка
 Опило те вино и машта дубока
 У њој се вијори глас древнога претка
 Здушно срастао са снагом крвотока

Патња је исто што и понор ноћи
 Ту ноћ озвездава само пој славуја
 Он је симбол пробудене моћи
 Ноћ је тој моћи благословен ујам

Ноћ је сишла у речи и у дух
 Ту се овртила и боје сну дала
 Патња је нешто као свети крух
 Дарован сневачима са божјег олтара

Једино нас може разумети тмина
 И речник брзе завичајне реке
 Њен немир доткаће месечина
 Што се раскопчава као прслук смреке

Тмина лелуја и сред крвотока
 Дође у реч и болом је обоји
 После је баци у вирја дубока
 Где се мрести сни и неспокоји

Ни урлик не може да је с трона скине
 Увек похотна и без озарења
 Увек вереница исконске мркине
 И завитлана низ пропланке бдења

Само у крчми и из ружа дима
 Уз крчаг вина и уз привиђење
 Могу да се одагнају неспокој и тмина
 И да се закорачи у мир и васкрсење.

Жарко Ђуровић

Жарко ДЖУРОВИЧ

СХОДСТВО ПОЭЗИИ СЕРГЕЯ ЕСЕНИНА И ДУШАНА КОСТИЧА

Резюме

В данной статье сначала речь идет о некоторых сходствах русской поэзии с поэзией южнославянских народов. Сходство обусловлено схожестью менталитетов и языков, выросших из праславянских корней.

Во второй части своего эссе автор более подробно задерживается на анализе параллельных тем и мотивов в поэзии русского поэта С. Есенина и черногорского – Душана Костича. Прежде всего отмечаются общие для обоих поэтов темы, выразительные средства и состояние меланхолии и тоски. Частой темой их поэзии является и природа, изображенная в многочисленных формах, ностальгических тонах и мелодических вариациях.

Краткая аннотация: Эта работа представляет собой эссе, которое местами приобретает характер критической импресии о поэтическом творчестве Сергея Есенина и Душана Костича. В тексте доклада описываем их творческие сходства, прежде всего с точки зрения тем, мотивов и выразительных средств. Отдельно останавливаемся на трактовке темы природы.

